

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Каплуненко Ярини Юріївни
«Особистісні чинники розвитку соціального інтелекту у фахівців
соціономічних професій», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології**

Дослідження соціального інтелекту та психологічна робота з ним актуалізуються сучасним станом справ як в Україні, так і в світі загалом. Поліпшення комунікації людей задля віднайдення порозуміння між ними є однією із нагальних потреб сучасного світу. Соціальний інтелект є умовою можливості налагодження такої конструктивної комунікації між людьми, оскільки передбачає розуміння поведінки та емоцій іншої людини, а також регуляції власної поведінки та емоцій, що нерідко є дефіцитом у формах комунікації, свідками якої ми є. Поза сумнівом, як особистісна компетентність, соціальний інтелект необхідний кожному – втім, особливого значення він набуває для представників професій, що традиційно передбачають активну взаємодію з людьми. З огляду на це дисертаційне дослідження Я. Ю. Каплуненко можна вітати.

Актуальність досліджуваної проблеми, її теоретичні засади одержали в дисертації належне обґрунтування, аргументацію і конкретизацію; чітко й гранично ясно формулюються об'єкт, предмет, мета, завдання дослідження; переконливо показана наукова новизна, практичне значення результатів дослідження, одержаних здобувачем. Звертає на себе увагу логічно виправдана послідовність дисертаційної роботи Каплуненко Ярини Юріївни, яка в повній мірі відповідає меті та завданням дослідження. Вибір теми дисертаційного дослідження зумовлений сучасним етапом розвитку суспільства й вимогам до професійної компетентності фахівців соціономічного профілю, які працюють в

умовах розширення інформаційного простору та активних соціальних комунікацій. Науково-теоретичний аналіз стану досліджуваної проблеми засвідчив, як стверджує здобувачка, що дослідники головним чином зосередились на вивченні провідних характеристик соціального інтелекту (структурних компонентах, функціях), передумовах його розвитку. При цьому значно менше уваги приділялось вивченню питання співвідношення взаємозв'язків структурних компонентів соціального інтелекту та різних груп особистісних чинників, що зумовлюють його розвиток

Виділення та вивчення особистісних чинників соціального інтелекту у практикуючих фахівців, їх вплив на різні структурні складові соціального інтелекту дозволило Я. Ю. Каплуненко цілеспрямовано та сфокусовано підходити до розвитку цієї здібності у майбутніх психологів, управлінців, спеціалістів педагогічного профілю, що є одним з нагальних завдань підготовки студентів цих професійних напрямків. Зважаючи на недостатню спрацьованість обраної теми у сучасній психології, фундаментальний підхід до вивчення різних компонентів соціального інтелекту, особистісних чинників, які зумовлюють його розвиток та характеру їх взаємодії, дисертаційне дослідження Каплуненко Я. Ю. складає вагомий внесок у вивчення цієї професійно важливої якості у фахівців професійного середовища «людина-людина».

Детальне ознайомлення з текстом дисертації Я. Ю. Каплуненко дає підстави стверджувати, що підхід дисертантки до вивчення соціального інтелекту та особистісних чинників його розвитку відзначається фундаментальністю й ґрунтовністю. Варто відзначити добру структурованість, логічність викладу, якісне оформлення наукових здобутків роботи.

У першому розділі *«Проблема досліджень соціального інтелекту у сучасній науці»* якісно проаналізовано історію дослідження проблеми соціального інтелекту, різні погляди на цей феномен, його складові елементи та функції; сформульовано узагальнене визначення соціального інтелекту, яке включає його основні характеристики; виділено особливості становлення соціального інтелекту у представників різних вікових та професійних груп;

узагальнено дослідження чинників його розвитку. Слід погодитись з авторкою щодо суттєвого розширення поняття соціальний інтелект у сучасній психологічній науці, та відходу від розгляду його як суто когнітивної здібності, до розуміння його, швидше, як соціально-особистісної пізнавальної характеристики, яка розвивається у процесі соціалізації.

У другому розділі роботи *«Обґрунтування вибору методичного забезпечення емпіричного дослідження особистісних чинників соціального інтелекту»* проаналізовано соціальний інтелект у якості чинника успішної діяльності фахівців соціономічних професій, зазначено недостатню кількість робіт, присвячених саме розвитку соціального інтелекту, нестаток комплексних та обґрунтованих досліджень взаємозв'язку соціального інтелекту та особистісних чинників його розвитку, відсутність робіт, присвячених порівняльному аналізу його проявів у представників різних соціономічних груп. У розділі також обґрунтовано вибір методичного забезпечення дослідження. З цією метою авторка зробила огляд сучасних методів вивчення соціального інтелекту та різних його проявів у вітчизняній та зарубіжній психології. Підібрані методики відповідають трьохкомпонентній структурі соціального інтелекту (когнітивний, емоційний, поведінковий) та чотирьом групам особистісних чинників (структурно-динамічні властивості темпераменту, характерологічні, мотиваційні та смислові), які зумовлюють його розвиток.

Третій розділ *«Емпіричне дослідження особистісних чинників розвитку соціального інтелекту у фахівців соціономічних професій»* представляє емпіричну вибірку дослідження, аналіз особливостей розвитку структурних компонентів соціального інтелекту у фахівців різних вікових та професійних груп соціономічного профілю, аналіз внутрішньої узгодженості діагностичних індикаторів соціального інтелекту, емпіричний аналіз особистісних чинників соціального інтелекту та розгорнутий факторний аналіз найбільш суттєвих характеристик фахівців професійного середовища «людина-людина» взагалі, менеджерів, психологів, викладачів зокрема. Розділ

завершується описом результатів регресивного аналізу найбільш значущих чинників розвитку соціального інтелекту у фахівців соціономічних професій.

У четвертому розділі *«Практичні аспекти сприяння розвитку соціального інтелекту у фахівців соціономічних професій»* проаналізовано сучасні підходи до розвитку соціального інтелекту, відзначено принципові аспекти його становлення, запропоновано практичні рекомендації його оптимізації, з урахуванням отриманих результатів щодо провідних чинників його розвитку та характерних ознак представників різних соціономічних груп.

Робота завершується стислими логічними висновками, які відображають основних зміст дисертації, відповідають меті дослідження й поставленим завданням, узагальнюють отримані результати.

В якості *найбільш вагомих результатів роботи*, які відповідають всім ознакам *наукової новизни*, на наш погляд, слід назвати:

- виділення та фундаментальне дослідження різних структурних складових соціального інтелекту, а саме когнітивного, емоційного та поведінкового його компонентів, що забезпечує комплексне та всебічне розуміння цієї здібності та її проявів серед фахівців різних соціономічних груп;
- запропонований в роботі багаторівневий аналіз особистісних чинників розвитку соціального інтелекту є цінним в теоретичному та прикладному аспектах;
- на основі комплексного аналізу взаємозв'язків різних груп особистісних чинників зі структурними компонентами соціального інтелекту виділені характерні ознаки представників різних соціономічних груп, що є цінним для розробки практичних рекомендацій з підготовки майбутніх фахівців зазначених професійних напрямів.

Результати дисертаційного дослідження мають достатньо *апробацію* на восьми масових наукових заходах та *викладені* у 9 наукових публікаціях, з яких 3 статті опубліковано у фахових виданнях, затверджених МОН України, 2 статті у міжнародних періодичних наукометричних виданнях та 4 публікації у матеріалах конференцій.

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам, що ставляться МОН України. У тексті автореферату ідентично відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого Яриною Юрївною Каплуненко дисертаційного дослідження.

Якісно здійснений теоретичний аналіз проблеми, застосування адекватних стосовно поставлених завдань й надійних методів дослідження та обробки даних, репрезентативність вибірки, належний аналіз та узагальнення отриманих емпіричних результатів, свідчать про їх *достовірність*, а також *наукову обґрунтованість* сформульованих в дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій.

Загалом позитивно оцінюючи рецензовану дисертаційну роботу Я. Ю. Каплуненко, вважаємо за доцільне висловити деякі зауваження та побажання:

1. Широко та об'ємно представивши результати емпіричного дослідження, на нашу думку, авторка недостатньо приділила увагу інтерпретації особливостей співвідношення особистісних чинників з різними показниками соціального інтелекту та в неповній мірі розглянула можливу природу їх взаємовпливу та взаємозв'язку.
2. Інтерпретація отриманих автором результатів має дещо описовий, оглядовий характер, тоді як кількість, а також якість отриманого матеріалу потребує релевантного їм тлумачення. Розширена, ґрунтовніша інтерпретація результатів з опорою на опрацьований автором масив теоретичного матеріалу підкреслив би актуальний характер та переваги дисертації.
3. Науково цінним, на нашу думку, є проведений авторкою аналіз історії дослідження поняття «соціальний інтелект» у зарубіжній та вітчизняній психології, а також виділення різних підходів до його розуміння. Однак зазначений дисертанткою парадигмальний зсув у

розгляді цієї проблеми потребує подальшого вивчення та обґрунтування.

4. Обмеженням дисертаційної роботи є відсутність апробації автором практичних рекомендацій по розвитку соціального інтелекту у фахівців, що містяться в четвертому розділі дисертації. Емпіричне підтвердження ефективності практичних рекомендацій могло би надати роботі завершеності та всеосяжності у розгляді предмету дослідження.
5. На нашу думку, слід було б більш розгорнуто обґрунтувати перспективи подальших досліджень, тісніше взаємопов'язавши їх з тим що не вдалося, або, у не достатній мірі вдалося, зробити у виконаній роботі.
6. У дисертаційній роботі (на стор. 58) згадаються прізвища вчених, які займалися визначенням поняття особистості в межах різних напрямків та шкіл (Г. С. Костюк, Е. Кречмер, К. Левін, К. К. Платонов, К. Роджерс та інші), однак у списку використаних джерел їхні праці відсутні.

Зазначені нами зауваження носять дискусійний характер, тому аж ніяк не знижують високої позитивної оцінки розглянутої дисертації і не применшують загального наукового рівня роботи. Більшість із них слід розглядати як рекомендації для подальших досліджень та наукової дискусії при обговоренні дисертації.

Таким чином, аналіз дисертаційної роботи, автореферату й опублікованих наукових праць здобувачки дає нам підставу зробити такий висновок: робота виконана на високому теоретичному та емпіричному рівні, має значне практичне застосування; є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе для галузі загальної психології науково-практичне завдання; робота відповідає вимогам пп. 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів № 567 від 24.07.2013 р., які

висуваються до кандидатських дисертацій, а її авторка Ярина Юріївна Каплуненко заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Офіційний опонент:

декан факультету психології

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка,

доктор психологічних наук, професор

І. В. Данилюк

ПІДПИС ЗАС
ВЧЕНИЙ СЕ
КАРАУЛЬ
14.11

